

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 15 (58)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2017

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 15 (58). — Рівне: РДГУ, 2017. — 218 с.

Збірник наукових праць містить статті з компетентнісного підходу в загальній та вищій освіті, оптимізації процесу навчання української та іноземних мов, лінгводидактики, використання інноваційних освітніх технологій у дошкільних, загальноосвітніх і вищих навчальних закладах.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних працівників, вихователів та вчителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкоровайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Войтович Ігор Станіславович – доктор педагогічних наук, професор (Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова);

Грицай Наталія Богданівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член Академії наук вищої школи України (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Людмила Романівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Юрій Володимирович - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Потапчук Тетяна Володимирівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славистичного університету);

Романишина Наталія Василівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Сверлюк Ярослав Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 30.03.2017 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Пластова, 39, Рівненський державний гуманітарний університет.

ISBN 966 — 7281 — 10 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017

Практика показує, що далеко не кожна дитина може відкрити «таємницю злиття». Застосовуючи індивідуальний і диференційований підходи до навчання першокласників, учитель з перших кроків дбає про формування всіх якостей читання і не переходить до формування швидкості, поки не забезпечить правильності. Тільки сформовані зорово-слухові образи забезпечать ритмічну вимову під час читання. Відчуття ритму призведе до скорочення пауз між одиницями читання, тим самим збільшиться швидкість.

Використання доцільних способів керівництва навчально-виховним процесом на уроці читання індивідуально-диференційованого спрямування сприяє розкриттю і розвитку природних здібностей дитячої особистості, формуванню ключових і предметних компетентностей школярів. Виконуючи диференційовані завдання, першокласники не тільки засвоюють знання, а й усвідомлюють способи навчальної діяльності, успішно долають труднощі в оволодінні навичкою читання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вашуленко М.С. Буквар: підруч. для 1 кл. загально освіт. навч. закл. / М.С. Вашуленко, О.В. Вашуленко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – 152с.
2. Вашуленко О. Диференційований підхід до формування навички читання у букварний період навчання грамоти / О. Вашуленко // Учитель початкової школи. – 2015. № 9. – С. 14-19.
3. Вашуленко О. Варіативність уроків компетентісно орієнтованого навчання грамоти (читання) першокласників / О. Вашуленко // Початкова школа. – 2016. № 12. – С. 10-14.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова освіта. – 2011. – № 18 (594) травень. – С. 5-39.
4. Логачевська С.П. Методика диференційованого навчання. 150 фрагментів мови і математики в 1-4 класах з елементами диференціації / С.П. Логачевська. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2005. – 240с.
5. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – 392 с.
6. Суржук Т.Б. Вивчення та попередження помилок у читанні молодших школярів / Т.Б. Суржук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – № 1 (303). Том II. – С. 59-65.

Т.Б. СУРЖУК. ІНДИВІДУАЛЬНИЙ І ДИФФЕРЕНЦІОВАНИЙ ПІДХОДИ К ФОРМУВАННЮ НАВИЧКИ ЧТЕННЯ ПЕРВОКЛАСНИКІВ

Резюме. В статті обґрунтовано необхідність застосування індивідуального і диференційованого підходів до формування навички читання першокласників. Доказано, що прогнозуванням труднощів, урахуванням часу на усвоєння навчального матеріалу, підбором різнорівневих завдань, посиленням умов для виконання, створюються сприятливі умови для оволодіння учнями навичкою читання. Сфокусовано на відповідній адаптації способів керівництва навчально-виховним процесом при роботі з букварними текстами на уроці читання в першому класі.

Ключові слова: індивідуальний підхід, диференціація змісту навчального матеріалу, індивідуально-диференційоване навчання, рівень навчально-пізнавальної активності учнів, варіативні завдання.

T.B. SURZHUK. INDIVIDUALIZED AND DIFFERENTIATED APPROACHES TO READING SKILLS FORMATION IN FIRST GRADE

The summary. The article validates the necessity of individualized and differentiated approaches to reading skills formation in first grade. By anticipating and addressing student difficulties in the process of reading and selecting student reading level appropriate assignments, a teacher can create favorable conditions for student mastering of the reading skills. The article focuses on suitable adaptation of the teaching methods in learning process management during primer reading lessons in first grade.

Key words: individualized approach, differentiation of learning materials' content, individualized and differentiated teaching method, student learning styles and readiness levels, differentiated and variable assignments.

Рекомендовано до друку.
Д-р пед. наук, проф. Г.П. Коваль.
Одержано редакцією 22.01.2017 р.

УДК: 373. 5. 016: 811. 161. 2 (07)

Ю.І. АРТЕМОВА

НАВЧАННЯ ПЕРИФРАЗУВАННЮ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ

Резюме. У статті розглянуто явище перифрази як описового мовного звороту, а також процес перифразування та розвитку в учнів перифразистичних здібностей в контексті розвитку їх комунікативної компетенції. Проведено огляд частини підручників і навчальних посібників з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів середніх і старших класів та праць науковців в галузі перифразування. Навчання мови повинне будуватися на принципах комунікативного підходу до оволодіння мовою, мовленнєвої спрямованості та функціональності. Однак чіткої продуманої системи роботи над емоційно-експресивними засобами мови, в тому числі і перифразою в методиці на сьогоднішній момент остаточно не розроблено.

© Ю.І. Артемова, 2017

На основі аналізу і узагальнень виявлені лише деякі підручники, де подається матеріал про перифразу як троп, проте майже не знайдено вправ, які спрямовані сприяти продукуванню власних перифрастичних висловлювань з метою формування образної мови за допомогою перифрази.

Ключові слова: перифраза, перифразування, комунікативна компетенція, перифрастична здатність, мовний зворот, сучасні підручники.

У сучасних концепціях розвитку освіти під час навчання української мови в загальноосвітній школі пріоритетним постає завдання формування комунікативної компетенції як одного з основних компонентів у системі всебічної підготовки та загального розвитку особистості. В основних нормативних документах загальноосвітньої школи акцентується значна увага на вивченні державної мови, що повинна сприяти формуванню інтелектуально розвиненої, духовно багатой особистості, здатної до творчої діяльності. Така людина повинна не тільки дотримуватися мовних норм та володіти конкретним обсягом знань про мову, а й уміти правильно застосовувати їх в усному та писемному мовленні, «толерантно спілкуватися, слухати й чути, сприймати й розуміти» [7, 2], тобто бути компетентною не лише у мові, а й у мовленні.

Середня освіта є певним фундаментом, на основі якого людина набуває потрібні знання та вміння життя в суспільстві. Школярів з перших днів вчать за певною системою, щоб комунікативні компетенції, набуті в процесі вивчення української мови дозволяли їм взаємодіяти з іншими членами суспільства і бути успішними в будь-якому соціальному середовищі. Розвиток комунікативної компетенції дозволяє школярам почуватися більш впевненими. Адже спілкування – це основа взаємодії між людьми. Тому формування комунікативної компетенції – це першорядне завдання в сфері навчання. «Пріоритетною ідеєю курсу української мови в основній школі є забезпечення інтенсивного мовленнєвого та інтелектуального розвитку учнів. Володіння українською мовою, уміння спілкуватися, домагатися успіхів у процесі комунікації є тими характеристиками особистості, які здебільшого визначають досягнення людини практично в усіх галузях життя, сприяють її успішній адаптації до мінливих умов сучасного світу» [8, 1].

Комунікативна компетенція, як відомо, не є вродженою здатністю, це результат процесу соціалізації людини. Так, американський дослідник Делл Хаймс наголошував, що компетенція – це не тільки володіння граматикою й словником, але й знання умов, ситуацій, у яких відбувається мовленнєвий акт. Вчений довів, що знання мови передбачає не тільки володіння її граматикою і словником, а й чітко сформоване уявлення про те, в яких мовленнєвих умовах можуть і мають вживатися ті чи інші слова та граматичні конструкції. Хаймс теоретично обґрунтував необхідність розрізняти граматичність висловлювання і його прийнятність у даних умовах спілкування, в даному соціальному середовищі [9, 120]. Одним із найважливіших рівнів володіння мовою та розвиненої комунікативної компетенції людини є саме лінгвістичний, що включає в себе таке уміння як здатність до перифразування.

Вільне володіння мовою, культура мовлення – це, передусім, свобода вибору тих чи інших мовних засобів для передачі інформації. Саме у процесі комунікації мовець має можливість обирати найоптимальніший вираз для даного контексту, стилю мовлення, в діалозі з тим чи іншим конкретним співрозмовником. Така варіативність вибору мовних засобів залежить, в першу чергу, від словникового запасу людини та її вміння адекватно оцінювати ситуацію під час комунікативного акту, добираючи відповідні лексико-граматичні конструкції. З цього виходить, що чим більший запас слів, тим легший і успішніший вибір способів вираження сенсу. Ю.Д. Апресян зробив спробу розчленувати поняття володіння мовою на складові. На його думку, володіти мовою означає: 1) вміти виражати заданий смисл різними (в ідеалі – всіма можливими в даній мові) способами; 2) вміти видобувати із сказаного даною мовою смисл, зокрема – розрізняти зовні схожі, але різні за смислом висловлювання і знаходити однаковий смисл у зовні різних висловлювань; 3) вміти відрізнити правильні у мовному відношенні висловлювання від неправильних [2, 9]. У такій інтерпретації володіння мовою – це власне мовні вміння того, хто говорить: здатність до перифразування, вміння розрізняти багатозначність і омонімію, володіння синонімією та інтуїтивна уява про норму.

Здатність до перифразування «виявляється в тому, що одну й ту ж саму думку мовець може висловити по-різному, і чим більше перифраз він може використовувати, тим вищим (в цьому відношенні) є ступінь його володіння мовою» [9, 122]. Але ця здатність не стихійна, а набута, її необхідно розвивати з дитинства, у школі. Учні мають потребу в навчанні правильно обирати слова, спостерігати за тонкощами їх сенсу, стилістичними відтінками, а, отже, важливим постає завдання навчання перифразуванню та розвитку перифрастичних здібностей у курсі вивчення української мови в школі.

Проблеми навчання породження висловлювання, перифразування та інтерпретації початкового тексту не нова. Перифраза як неоднозначний феномен мови через свою складність, а також з позиції системного підходу є предметом дослідження багатьох лінгвістів та літературознавців (праці О. Потебні, Л. Булаховського Т. Битєєвої, В. Москвіна, И. Безкоровайної, В. Соловйової, М. Сирівля та ін.) та вивчається у різних напрямках: стилістичному (Ю. Бельчиков), фразеологічному (М. Шанський, О. Юрченко), ономазіологічному (Н. Сологуб, Є. Регушевський), лексико-семантичному (О. Копусь), соціолінгвістичному, психолінгвістичному. Автори «Словника лінгвістичних термінів» дають визначення перифрази як описового звороту мови, або стилістичної фігури, тропу, «за допомогою якого передається зміст іншого слова чи виразу, шляхом підкреслення якоїсь особливості, якості, істотних у певному контексті чи ситуації» [4, 185]. Наприклад, «чорне золото» – нафта, «блакитна планета» – Земля, «легені України» – Карпати. Проте, якщо перифраза як неоднослівна вторинна номінація описового, переважно емоційно-експресивного, оцінного характеру широко досліджена в багатьох лінгвістичних працях, то проблема навчання перифрази і перифразуванню в науці і методичній літературі

практично не розглядається. Досі шкільна практика не має в розпорядженні цілісної методичної системи, що дозволяє формувати уміння і навички перифразування у межах комунікативної компетенції, а теорія і методика навчання потребують розробки ефективної моделі вивчення перифрази як явища мови і перифразування як елементу мовлення.

Уміння обирати адекватні мовні засоби повинні сформуватися в процесі вивчення курсу української мови в школі, і тому проблеми навчання породження висловлювання, перифразування та інтерпретації початкового тексту опиняються сьогодні в центрі уваги вчених-методистів і вчителів-практиків. Ю.Д. Апресян саме перифразування називає вищим рівнем володіння мовою: «Якщо мовець оперує лише одним способом вираження кожної думки, він, імовірно, просто забув її, а мову знає дуже погано; навпаки, чим краще він володіє словником і граматиною мови, тим легше він перифразує, в разі необхідності свої висловлювання» [1, 6]. Одним з маловивчених аспектів мовного розвитку учнів є формування перифрастичної здатності при вивченні перифрази як образного засобу мови. Навчання перифрази і перифразуванню дозволяє підвищити рівень мовного розвитку учнів, удосконалити їх мовні навички та активізувати творчий потенціал особистості. Формування знань про різні стратегії аналізу та передачі інформації, навички та вміння їх застосовувати для подолання певних труднощів спілкування є запорукою успішного формування комунікативної компетенції учнів. Тому основною метою даного дослідження є обґрунтувати важливість навчання перифразуванню та його значення для ефективного розвитку комунікативної компетентності учнів основної школи на основі комунікативно-діяльнісного підходу в контексті особистісно-зорієнтованого навчання. Виходячи з даної мети, постають завдання визначити теоретичні основи виділення перифрази як виразного засобу мови, перифразування як явища лексико-синтаксичної синонімії, а також обґрунтувати важливість розвитку перифрастичної здатності учнів; виділити методично важливі положення лінгвістичної теорії про перифразу і перифразування та провести аналіз підручників з української мови для основної школи з метою вияву вправ на знаходження перифраз в тексті та завдань продукувати власні перифрастичні вирази.

Ряд вчених (Ю. Апресян, О. Жолковский, І. Мельчук та ін.) відзначають величезний потенціал перифразування, який дає можливість виразити один зміст безліччю варіантів, тобто уможлиблює процес так званої «синтаксичної синонімії» [1, 10]. Проте, наголошуючи саме на меті розвитку комунікативної компетенції учнів, важливо виділити не лише можливість створювати синонімічні вираження еквівалентні вихідному слову, а й здатність продукувати перифрази, які дозволять підкреслити найважливіші ознаки слова, що перифразується. Також, першочерговим з методичної точки зору, постає завдання навчити учнів вмінню створювати перифрази, виділяючи найголовніші ознаки з огляду на ту чи іншу комунікативну ситуацію. Необхідно обрати найоптимальніші методи і прийоми комунікативного, творчого і особистісного розвитку школярів для створення в них мовного чуття, яке б дозволило адекватно оцінювати комунікативну ситуацію, залежно від якої для того ж самого слова може бути використана інша перифраза, що буде підкреслювати ознаки, чи властивості найважливіші саме для цього мовленнєвого акту.

Розвиваючи комунікативну компетенцію учнів під час навчання засобів виразності мови варто розмежовувати поняття власне перифрази як описового мовного звороту та перифразування як лексико-граматичної синонімії. А також методично доцільно і важливо зіставити поняття «перифразування» із так званою перифрастичною здатністю (за Ю.Д. Апресяном), тобто вмінням «виражати думку багатьма різними способами, залишаючи незмінним її зміст» [1, 5]. Перифрастична здатність в усному чи письмовому викладі, будучи умінням користуватися лексичними і синтаксичними синонімічними конструкціями, безпосередньо пов'язана з комунікативною компетенцією учня і з розвитком його мовленнєвих навичок в цілому.

У навчальній програмі з української мови (Г.Т. Шелехова, В.І. Тихоша, А.М. Корольчук, В.І. Новосолова, Я.І. Остаф) під час оцінювання результатів навчання монологічного мовлення учнів основної школи перевіряється їхня здатність виявляти певний рівень творчої діяльності, зокрема трансформувати здобуту інформацію, відтворюючи її докладно, стисло, вибірково, своїми словами, змінюючи форму викладу, стиль тощо відповідно до задуму висловлення [8, 7]. Відповідно цієї вимоги в підручниках з української мови повинні бути наявними конкретні завдання на розвиток монологічного мовлення саме для формування перифрастичних здібностей учнів. З цією метою ми розглянули навчальні посібники з української мови для середніх і старших класів, опираючись на праці сучасних вчених в галузі перифразування. Проаналізувавши сучасні посібники та підручники з української мови для загальноосвітньої школи ми можемо констатувати той факт, що в них достатньо підбрано вправ на розвиток мовлення учнів, але варто зауважити, що власне поняття перифрази як описового мовного звороту та завдань на перифразування дуже мало.

Так, наприклад, у підручнику для 10 класу рівня стандарту (О.В. Заболотний, В.В. Заболотний) перифраза згадується у розділі під назвою «Рівні мовної системи. Норма літературної мови, культура мовлення і спілкування». У параграфі «Спілкування. Мовленнєва діяльність», де розглянуто сутність спілкування та його види, а, також вербальні й невербальні засоби спілкування в різних видах мовленнєвої діяльності для формування навичок з цієї теми автори пропонують таку вправу:

«Попрацюйте в парах. І. Доберіть до 5-7 поданих іменників (на вибір) перифрази – описові звороти. Прочитайте однокласнику дібрані перифрази. Чи зумів він відгадати, про людину якої професії ви говорите? Які перифрази вашого однокласника ви вважаєте найбільш вдалим? Зразок. Залізничники - господарі сталевих магістралей.

Педагоги, геологи, боксери, гумористи, клоуни, далекобійники, космонавти, альпіністи, хлібороби, комбайнери, лікарі, будівельники, лісничі, скрипалі, письменники, пожежники.

ІІ. У текстах яких стилів мовлення із якою метою можуть бути використані дібрані вами

перифрази?» [6, 31].

Досить дивним є те, що у розділі «Стилістичні засоби лексикології та фразеології», в якому йдеться про стилістично нейтральну і забарвлену лексику, а також про стилістичні можливості багатозначних слів, омонімів, синонімів, антонімів і фразеологізмів автори підручника хоч і згадують про тропи, які тісно пов'язані з багатозначністю, проте не виділяють серед них перифрази.

Н.В. Бондаренко у підручнику з української мови для 10 класу (для шкіл з навчанням російською мовою) подає поняття морфологічної норми, у параграфі «Морфологічна правильність мовлення» при вивченні іменника, а саме його родових ознак та назв осіб за професією пропонується завдання на визначення сфери уживання описового звороту (перифрази).

«Прочитайте пари однослівних і описових назв осіб за професією та іншими ознаками, визначте сфери їх уживання. Городяни — мешканці міст; кримчани — жителі Криму; освітяни — працівники навчальних закладів; депутати — народні обранці; зв'язківці — працівники відділень зв'язку; річковики — працівники річкового транспорту; артисти — майстри сцени; письменники — майстри слова; пожежники — приборкувачі возню; боксери — майстри шкіряної рукавички; циркачі — артисти цирку. 2. Складіть і запишіть речення з виділеними словами (словосполученнями)» [3, 112].

У підручнику для 10 класу з профільним рівнем навчання (М.Я. Плющ, В.І. Тихоша та ін.) у розділі «Лексикологія української мови як учення про лексичний склад» після вивчення типів лексичних значення слів (омонімів, паронімів, синонімів, антонімів) у рубриці «Стилістика і культура мовлення» подається теоретичний матеріал про стилістично забарвлені лексичні засоби, та як елементи синонімічного ряду визначаються перифрази. Після даного матеріалу пропонується вправа на знаходження перифраз.

«Прочитайте уривки з поезії Ліни Костенко. Знайдіть перифраз. З якою метою поетеса використовує його?»

*1. Страждаю, мучусь, і живу, і гину,
благословляю біль твоїх тенет.*

Цю грудочку тепла у Всесвіті — людину!

І всесвіт цей — акваріум планет.

2. Я вранці голос горлиці люблю.

Скрипучі гальма першого трамваю.

Я забуваю, зовсім забуваю...

Чи, може, це ввижається мені

той несказаний камертон природи,

де зорі ясні і де тихі води?...» [10, 184].

Найбільш глибоко подана інформація стосовно перифраз у підручнику для 10 класу академічного рівня навчання (О.П. Глазова, Ю.Б. Кузнецов) [5]. Тут при вивченні стилістичних засобів лексикології у параграфі «Лексико-стилістичні синоніми та їх види» перифрази визначаються як контекстуальні синоніми, тобто слова, які зближуються своїми значеннями і вступають у синонімічні зв'язки лише в умовах певного контексту. Після довідкової інформації вміщено декілька вправ на знаходження в тексті перифраз та інших контекстуальних синонімів із подальшим поясненням їх стилістичної ролі. Також у рубриці «Завдання для всіх, хто готується жити в інформаційному суспільстві» пропонується підготувати повідомлення на тему «Перифрази в газетному тексті та рекламі», що має на меті зацікавити учнів до подальшого вивчення перифрази та поглибити їх знання зі стилістики.

Отже, проаналізувавши частину підручників з української мови на наявність у них інформації про перифрази та завдань на розвиток в учнів перифрастичних умінь, варто наголосити, що даний описовий мовний зворот вивчається лише у старшій школі, зокрема у десятому класі. Проте автори досліджуваних нами підручників розглядають поняття перифрази в контексті різних мовознавчих розділів, також, залежно від рівнів вивчення української мови поданих у підручниках відрізняється глибина запропонованої інформації. Методисти в цілому приділяють пильну увагу вивченню зображувально-виражальних засобів, та, не зважаючи на це, найбільшим недоліком є те, що не всі виділяють перифразу, а ті, які все ж вводять в курс вивчення перифрази мають на меті лише збагачення знань, а також впізнання та знаходження учнями цього засобу виразності в тексті. Значно важливішим було б завдання розвивати в учнів перифрастичні вміння (здатність створювати власні перифрази) і навчати застосувати їх у власній мові, що сприяло б збагаченню образної мови та мислення школярів, а також розвивало їх комунікативну компетенцію.

Таким чином, при розробці методики навчання перифразуванню варто опиратися на зіставленні даних лінгвістики і психології при розгляді особливості сприйняття художнього тексту і його елементів, а також акумулювання цих знань у свідомості учнів та продукування власних описових мовних зворотів. Навчання мови повинне будуватися на принципах комунікативного підходу до оволодіння мовою, мовленнєвої спрямованості та функціональності. Відсутність вправ, спрямованих на формування необхідних навичок та розвиток вмінь свідомого використання стратегії перифразування, та їх значимість визначає гостру необхідність до подальших досліджень даної теми та розробки засобів навчання, які сприятимуть ефективній реалізації методичної системи роботи з прийомами перифразування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян Ю.Д. Избранные труды. В 2 т. Т. 1. Лексическая семантика (синонимические средства языка) / Ю.Д. Апресян. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М.: Языки русской культуры; Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1995. – VIII, 472 с.

2. Апресян Ю.Д. Избранные труды. В 2 т. Т. 2. Интегральное описание языка и системная лексикография / Ю.Д. Апресян. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1995. – 767 с.
3. Бондаренко Н.В. Українська мова: підручн. для 10 кл. ЗНЗ з рос. мовою навч. / Н.В. Бондаренко – К.: Грамота, 2010. – 288 с.
4. Ганич Д.І. Словник лінгвістичних термінів / Д.І. Ганич, І.С. Олійник. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
5. Глазова О.П. Рідна мова: підруч. для 10 кл. ЗНЗ / О.П. Глазова, Ю.Б. Кузнецов; наук. ред. І. Вихованець. – К.: Зодіак-ЕКО, 2010. – 256 с.
6. Заболотний О.В. Українська мова: підручник для 10 класу (рівень стандарту) / О.В. Заболотний, В.В. Заболотний. – К.: Генеза, 2010. – 220 с.
7. Мацько Л. Матимемо те, що зробимо. До питання формування мовної культури / Л. Мацько // Дивослово. – 2001. – № 9. – С. 2-3.
8. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Українська мова: 5-9 класи / уклад. Г.Т. Шелехова, Т.Д. Гнаткович, Н.Б. Коржова, В.І. Новосолова, М.І. Пентиліук А.С. Пономаренко, К.В. Таранік-Ткачук. – К.: Вид. дім «Освіта», 2013.
9. Соціолінгвістика: навчальний посібник / Л. Антошкіна, Г. Красовська, П. Сигеда, О. Сухомлинов. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток Лтд», 2007. – 360 с.
10. Українська мова: підруч. для 10 кл. ЗНЗ з навчанням укр. мовою: профіл. рівень / М.Я. Плющ, В.І. Тихоша, С.О. Караман, О.В. Караман. – К.: Освіта, 2010. – 416 с.

Ю.И. АРТЕМОВА. ОБУЧЕНИЕ ПЕРИФРАЗИРОВАНИЮ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ

Резюме. В статье рассмотрено явление перифразы как описательного речевого оборота, а также процесса перифразирования и развития у учащихся перифразистических способностей в контексте развития их коммуникативной компетенции. Проведен обзор части учебников и учебных пособий по украинскому языку для общеобразовательных учебных заведений средних и старших классов и работ ученых в области перифразирования. Обучение языку должно строиться на принципах коммуникативного подхода к овладению языком, речевой направленности и функциональности. Однако четкой продуманной системы работы над эмоционально-экспрессивными средствами языка, в том числе и перифразой в методике на сегодняшний момент окончательно не разработано. На основе анализа и обобщения выявлены лишь некоторые учебники, где подается материал о перифразе как тропе, однако почти не найдено упражнений, направленных способствовать продуцированию собственных перифразистических выражений с целью формирования образного языка с помощью перифразы.

Ключевые слова: перифраз, перифразирование, коммуникативная компетенция, перифразистическая способность, речевой оборот, современные учебники.

Y.I. ARTEMOVA. THE TEACHING OF PARAPHRASING AS A TOOL OF DEVELOPMENT STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE

The summary. The examines the phenomenon of paraphrase as a descriptive expressions, and paraphrasing process, development of students' abilities of paraphrasing in the context of their communicative competence in the article. An overview of the most common in school textbooks and teaching materials in the Ukrainian language middle and high school and the works of contemporary scholars in the field of paraphrasing. The teaching of languages should be based on the principles of the communicative approach to language acquisition, orientation of speech and functionality. However well thought out system of work on emotional and expressive means of the language, including a paraphrase technique at the moment is not clearly developed. Based on the analysis and synthesis of data are identified just a few books, where the phenomenon of paraphrase determined as a trope, but hardly found the exercises which directional to promote their making periphrastic expressions to form a figurative language using paraphrases.

Key words: paraphrase, paraphrasing, communicative competence, periphrastic ability, speech, modern textbooks.

Рекомендовано до друку.
Канд. пед. наук, доц. Н.М. Сіранчук.

Одержано редакцією 16.02.2017 р.

УДК: 373. 3: 005. 591. 6

Н.Б. БАБІЙ

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗБЕРЕЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ В РУСЛІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Резюме. У статті актуалізовано проблему збереження соціокультурних традицій при впровадженні інновацій в навчально-виховний процес початкової школи. Висвітлено результати теоретичного аналізу літературних джерел з проблеми інноваційної діяльності у початковій школі. Окреслено соціально-психологічні функції традицій, визначено їх роль у збереженні унікальності культури народу, його самобутності. Розкрито значення соціокультурних традицій для формування етнічної самосвідомості підростаючого покоління.

© Н.Б. Бабій, 2017

ЗМІСТ

<i>Іванова Л.І.</i> Реалізація завдань формування життєвої компетентності молодшого школяра засобами кейс-технології.	3
<i>Плугіна А.П.</i> Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі початкової школи.	5
<i>Підлужна Г.В.</i> Компетентнісний підхід до розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках української мови.	8
<i>Сіранчук Н.М.</i> Принцип градуальності – методичний принцип формування лексичної компетентності учнів початкової школи.	11
<i>Ткачук О.С.</i> Сутність фонетико-орфоепічної компетентності молодших школярів.	14
<i>Коваленко О.М.</i> Шляхи оптимізації вивчення української мови як державної в сучасній початковій школі.	17
<i>Приходько О.Ю.</i> Принципи інтеграції ключових компетентностей у концепції нової української школи (на матеріалі мовно-літературної освітньої галузі).	19
<i>Семашкіна Г.М., Харечко Н.В.</i> Проблеми формування природознавчої компетентності у дітей молодшого шкільного віку.	22
<i>Маліновська Н.В.</i> Педагогічні детермінанти мовленнєвої готовності дитини до навчання у школі.	25
<i>Лесняк Н.В.</i> Компетентнісний підхід у викладанні образотворчого мистецтва.	28
<i>Цепова І.В.</i> Формування комунікативної компетентності учнів першого класу засобом інтеграції видів мистецтв на уроках розвитку зв'язного мовлення.	32
<i>Ганжа М.В.</i> Педагогічні проблеми естетичного виховання: інтерактивний підхід їх вирішення.	35
<i>Кантур Г.А., Остапук М.С.</i> Формування морально-етичних цінностей молодших школярів у процесі вивчення української мови.	39
<i>Владимирова А.Л.</i> Естетичне виховання молодших школярів засобами національного пісенного фольклору як один із спектрів життєвих компетентностей.	41
<i>Суржук Т.Б.</i> Індивідуальний і диференційований підходи до формування навички читання першокласників.	44
<i>Артемова Ю.І.</i> Навчання перифразуванню як засобу розвитку комунікативної компетенції учнів.	48
<i>Бабій Н.Б.</i> Актуальність збереження соціокультурних традицій в руслі впровадження інновацій у початковій школі.	52
<i>Вітюк В.В.</i> Робота над словниковими словами у першому класі.	55
<i>Гамза А.В.</i> Формування у молодших школярів текстотворчих умінь у процесі вивчення дієслова.	58
<i>Янцур М.С.</i> Формування профорієнтаційної компетентності в учнів початкової школи.	61
<i>Боданець-Білоskalенко Н.І.</i> Формування змісту літературного читання в контексті викликів сьогодення.	66
<i>Бісовецька Л.А.</i> Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках у початковій школі.	70
<i>Дмитрієва О.В., Годунова Н.Б.</i> Використання сучасних інформаційних технологій на заняттях з країнознавства Англії та Сполучених Штатів Америки.	75
<i>Дуброва А.С.</i> Освітньо-виховні можливості інформаційно-комп'ютерних технологій у навчанні і вихованні молоді.	77
<i>Матвієнко О.В.</i> Інноваційна діяльність в освіті як фактор підвищення її якості та ефективності.	80
<i>Федчук Л.І.</i> Компетентнісно зорієнтовані технології в структурі практичних занять з методики навчання української мови.	84
<i>Годунко Л.В.</i> Запровадження інноваційних методів навчання у рамках нової концепції викладання іноземних мов у початкових школах Словацької Республіки.	87
<i>Павленко А.С.</i> Формування та становлення особистості дитини через соціальні інститути спілкування.	90
<i>Гужанова Т.С.</i> Педагогічні умови своєчасного розвитку мовлення дитини в перші роки життя.	93
<i>Захарчук З.О.</i> Підготовка партитури навчального тексту до опрацювання її на уроках літературного читання з молодшими школярами.	96
<i>Кучма Т.В.</i> Особливості викладання іноземної мови у початкових класах.	99
<i>Козіцька О.А., Тупальська Г.О.</i> Особливості вивчення функціонування контамінованих складних конструкцій у сучасному мовознавстві.	103
<i>Сенчило А.В.</i> Пізнавальна самостійність як складова розвитку критичного мислення молодших школярів.	104
<i>Шалівська Ю.В.</i> Особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів на уроках читання.	107
<i>Шульжук Н.В.</i> Проблема сучасного підручника з української мови для учнів середньої та старшої школи.	110
<i>Златів Л.М.</i> Проблеми у викладанні української мови професійного спрямування в контексті сучасних підходів.	113
<i>Костолович Т.В.</i> Чинні підручники з сучасної української мови для вищої школи як засіб формування професійної комунікативної компетентності майбутніх вчителів.	117
<i>Грозан С.В.</i> Компетентнісна модель професійного розвитку майбутнього вчителя.	121
<i>Гетманчук Н.О.</i> Компетентнісно орієнтоване вивчення синтаксису у вищому навчальному закладі.	124
<i>Шевчук Т.Б.</i> Особливості формування лексичної компетенції майбутніх вчителів початкових класів.	127
<i>Іовхімчук Н.В.</i> Мовленнєво-комунікативна культура як складова іміджу майбутніх вчителів початкової школи.	131
<i>Дідур Н.А.</i> Методика формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи	

у процесі психолого-педагогічної підготовки.	133
<i>Данилюк О.К.</i> Формування культури професійного спілкування майбутнього вчителя початкових класів у процесі вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)».	137
<i>Романюк С.З.</i> Інноваційні підходи до навчання лінгвістичних дисциплін майбутніх учителів початкової школи.	140
<i>Рудницька Н.Ю., Тарнавська Н.П.</i> Підготовка майбутніх фахівців до застосування сучасних технологій математичної освіти у дошкільному навчальному закладі та початковій школі.	144
<i>Артемова О.І.</i> Психологічні та педагогічні креативні технології у професійній підготовці вчителя початкових класів.	148
<i>Колесник Н.Є.</i> Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання сучасних новітніх цифрових технологій у творчій діяльності учнів.	152
<i>Онишків З.М.</i> Змістовий компонент підготовки майбутніх учителів до впровадження освітніх інновацій у початковій школі.	155
<i>Степанова О.І.</i> Формування культури мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах реалізації компетентнісного підходу.	158
<i>Дубасенюк О.А.</i> Компетентнісний підхід як чинник професіоналізації вищої освіти.	161
<i>Кононко О.Л.</i> Емоційний профіль майбутнього педагога: суть, напрями та умови формування.	164
<i>Лук'яник Л.В.</i> Методичні основи роботи вчителя з використання інформаційних технологій у розробці електронних засобів навчального призначення для початкової школи.	168
<i>Антончук О.М.</i> Духовний аспект підготовки майбутніх учителів-словесників.	171
<i>Семенець С.П.</i> Особливості методичної підготовки майбутніх учителів математики в умовах реалізації концепції розвивального навчання.	174
<i>Вітвицька С.С.</i> Середовищний підхід у підготовці магістрів освіти до професійно-педагогічної діяльності. ...	177
<i>Мельничук Ю.Ю.</i> Використання інтерактивної дошки під час викладання філологічних дисциплін у вищій. ...	179
<i>Чернюшок О.В.</i> Особливості розвитку креативної складової у підготовці майбутніх художників-педагогів на заняттях з композиції.	182
<i>Горобець І.А.</i> Цілі та зміст формування іншомовної компетенції у говорінні студентів мовних спеціальностей в умовах глобалізації суспільства.	187
<i>Процько Є.С.</i> Гендерна рівність при вивченні іноземних мов у середніх та вищих закладах освіти: аналіз сучасних вітчизняних досліджень.	191
<i>Бондарук Я.В.</i> Вплив соціальних мереж та Інтернет-ресурсів на вивчення англійської мови студентами-філологами.	194
<i>Грицай Н.Б., Демчук В.В.</i> Реалізація змісту професійної підготовки фахівців з біології у Рівненському державному гуманітарному університеті.	197
<i>Романюк С.К.</i> Застосування тестування на заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням у вищому навчальному закладі.	201
<i>Мартинюк А.П., Губіна А.М.</i> Навчання діловому письму іноземною мовою в магістратурі немовних вищих навчальних закладів.	204
<i>Маковська Г.Я., Пархоменко О.Т.</i> Міжкультурна складова підручників з іноземної мови для вищих навчальних закладів технічного спрямування.	208
<i>Тишко Н.М.</i> Типологія стратегій для формування професійно орієнтованої англомовної читацької компетентності майбутніх інженерів.	210
<i>Відомості про авторів.</i>	214